

A nonprofit szervezetek és az oktatás

– Kerekasztal-beszélgetés –

A beszélgetés résztvevői: *Hegyesi Gábor* (Non-Profit Humán Szolgáltatók Kamarája), *Horváth Attilá* (Iskolafejlesztési Alapítvány), *Várhegyi György* (Alapítványi és Magániskolák Egyesülete)

– Az első kérdést arra egyszerűsíténné le, hogy mi is az, hogy nonprofit?

Hegyesi Gábor: Erre van egy olyan válasz, amit az órán szoktam elmondani a hallgatóimnak. Ez tulajdonképpen az a koncepció, amit az amerikai nonprofit elit kutatók és oktatók kidolgoztak, hogy segítsenek létrehozni egy gyűjtőpontot, amit lehet vitatni vagy elfogadni. Éppen azért, mert a kérdés egyszerűnek látszik, de valójában rettenetesen bonyolult. Értéktartalmak, történelmi tapasztalatok, társadalmi fejlődésbeli szintek határozzák meg azokat a véleményeket, amelyek definíciókat adnak. Iskolás módon először hadd mondjam el azt a gyűjtőpontot, ahogya ma a nonprofitot definiálják.

Az első jellegzetessége, hogy három „nem” és két „igen” alapján szokták meghatározni: *nem* állami, *nem* piaci és *nem* szervezetlen, azaz *nem* informális. „Igenekben” megfogalmazva: bírósági bejegyzéssel rendelkezik, a kormányzattól és az államtól eltérő és elkülönülő szervezettel bír, illetve megkülönbözteti a profitot és a nyereséget. Nyeresége lehet egy nonprofit szervezetnek, sőt kívánatos ahhoz, hogy gazdálkodni tudjon, ám ez nem válik profittá, vagyis nem válik tulajdonos által elsajátítható magánvagyonná. Ha keletkezik nyereség, ennek az a feladata, hogy a nonprofit szervezet céljait támogassa, magyarul, vissza kell forgatni az eredeti cél megvalósítása érdekében. Ez lehet a szolgáltatás minőségének javítása, a szervezet növelése, beruházás végrehajtása, a költségek fedezése. Ha egy nonprofit szervezetnél vannak is fizetett alkalmazottak, ezek az emberek bérért és fizetésért – és nem profitért – dolgoznak.

A harmadik nemről még egy gondolat: a nonprofit szervezet *nem* informális, vagyis rendelkezik bírósági bejegyzéssel, és ez a vonása élesen megkülönbözteti azoktól az alacsonyabb szervezetségi szintű „szervezetektől”, mint az önszervező csoportok vagy szomszédsági csoportok, és természetesen még inkább megkülönbözteti a rokoni, baráti szerveződésektől. Ez azt is jelenti, hogy a nonprofit szervezet belső struktúrával rendelkezik, amelyikben jól meghatározhatók a függelmi viszonyok, felelősségi rendszerek. A függelmi viszony persze lehet mellérendelt viszony is, de ez egy struktúra, amelyben meghatározható, hogy ki mit csinál és miért felel. Ez összefügg azzal a koncepcióval, hogy a nonprofit szervezetek közpénzeket használnak, és a közpénzeket szervezetekre kell bízni, mert az állam adóról mond le, az adományozók pedig közcélokra szolgáló célokra adnak pénzt. Tehát innen van ez a gondolat, hogy felelős szervezet ...

És végül az utolsó jellemző: a nonprofit szervezet olyan szervezet, amely valamilyen közjót, közcélú szolgál. Persze, rögtön adódnak problémák, hiszen nagyon nehéz definiálni, hogy mi az a közjó, és ezért eltérő a nonprofit megítélése a

világ sok táján. Az angolok, ahol a nonprofit szektor mint szervezet a XVII. században a tőkés rendszerral egy időben születik meg, azóta küzdenek a Charity (karitatív tevékenységek) definíciójával. Tehát nincsen egyszer s mindenkorra és minden társadalmi berendezkedéstől, viszonyrendszertől függetlenül meglévő jótékonyági cél, hanem ezt minden társadalom magának definiálja.

Várhegyi György: Elképzelhető az is, hogy a nonprofit világot az eredete felől, a szerepkörére tekintettel, végül a jövedelemforrást és fölhasználását elemezve jellemezzük.

Az eredetről azt kell tudni, hogy olyan civil és öntevékeny szervezetekről van szó, melyek civil állampolgári törekvéseket fejeznek ki, amit a kereslet és kínálat viszonyai között az állampolgárok szükségesnek tartanak, mert úgy érzik, hogy azt sem az állam, sem a piaci szféra nem tudja nyújtani. A nonprofit szervezet szerepköre, hogy elsősorban közjavakat szolgáltat. Ebben hasonló az államhoz, ami szintén a közjó szolgálatára hivatott, ám eltér a piactól, amelyet a haszon irányít.

A jövedelemforrást az a sajátosság jellemzi, hogy az adományok és a bevételek táplálják. Mivel a nonprofit közhasznú javakat szolgáltat, az állam is jelen van a jövedelemforrások között. A jövedelem fölhasználásának legfontosabb kritériuma, hogy a profitot a közjó további fejlesztésére használja föl.

Horváth Attila: Magyarországon a nonprofit egyértelműen csak az alapítványt jelenti. Igazából még az egyesületeket sem sorolják ebbe a kategóriába, éppen a tevékenység jellege miatt, mivel nem felelnek meg azoknak a kritériumoknak, amiket elmondatok. Míg más országokban működnek vállalkozások is nonprofit módon, addig az alapítvány elsősorban nem vállalkozási céllal létrejövő szervezet.

– *Ez arra utal, hogy a nonprofit fogalom egyik jelentésében cél szerint határozódik meg, másik jelentésében gazdasági jellege szerint. Tulajdonképpen palacsintát is lehet sütni a nonprofit szabályai szerint?*

Várhegyi György: Nonprofit jellegű vállalkozások is vannak természetesen, ott ahol elsősorban nem az adomány a forrás, hanem a szolgáltatásból származó bevétel.

Hegyesi Gábor: Rettentően érdekes téma, amit a kérdésben fölvetés, hogy a szervezet jellege, vagy a tevékenység az, ami nonprofitá teszi a tevékenységet. A kérdésed lényege az, hogy attól nonprofit-e egy szervezet, mert a tevékenysége által szegények eszik a palacsintát, vagy attól nonprofit-e, mert alapítványban készül a palacsinta.

Amióta világ a világ, ez örökzöld téma. Azért örökzöld, mert a piac árgus szemekkel figyeli a nonprofit szektort, amelyik nagyon sok tevékenységben versenytárs. Igaz ugyan, hogy a nonprofit szektor javarészt olyasmint csinál, amit sem az állam, sem a piac nem nyújt, de számos olyan tevékenységgel is foglalkozik, amit más szektor is végez. Nagyon jó példa erre az iskola, hiszen van piaci iskola is, és van állami iskola is, és van nonprofit iskola is. Mindenesetre tény, hogy itt a fő probléma nem is az állami szektor és a nonprofit között van – persze ott is van sok probléma –, hanem a piaci jelleg és a nonprofit jelleg között. Versenytársként minden piaci szereplő azt mondja, hogy a másik ugyanazt olcsóbban állítja elő. A nagy konfliktus arról szól, hogy vagy a piac akar maga is nonprofitá válni (innen jönnek a csalások), vagy bírósághoz fordul a versenysemlegesség biztosítása végett

(és innen jönnek a perek). Ha két ilyen „mintapert” említünk, látni fogjuk, hogy milyen iszonyatosan nehéz meghatározni, hogy hol a határ a kettő között. Mind a kettő amerikai példa.

Amikor egy egyházi szervezet még a háború előtt pékséget nyitott, a környékbeli pékek nagyon hamar bírósághoz fordultak azzal, hogy az egyház sokkal olcsóbban adja el a pékárúját, hiszen nem fizet adót. Ez nem etikus. A bíróság hosszas tárgyalás után úgy döntött, hogy nem veszi el a nonprofit státust, mondván, hogy az egyház tevékenysége szegények istápolására szolgál, ezért a pékség a bevételét a szegények további támogatására fordította. Ilyen értelemben igaz az, amit mondtál, hogy egy palacsintasütő is lehet nonprofit tevékenység, amennyiben a palacsintasütő egésze egy karitatív tevékenység része.

Van azonban egy másik típusú döntés is. Ez már háború utáni amerikai történet. Megesett, hogy egy tésztagyáros a tésztagyárát az egyik egyetemre hagyta, arra hivatkozva, hogy ez egy nonprofit szervezet, az egyetemek általában úgyszegények, ő pedig ott végezte tanulmányait. A bíróság azonban a tésztagyárosok bírósági feljelentése nyomán hozott egy ítéletet, amely azt mondta ki, hogy nem lehet a tésztagyár a nonprofit egyetem nonprofitnak tekintett része, mert az egyetem és a tésztagyár tevékenysége nem harmonizál egymással. Az persze nem tilos, hogy a tésztagyáros, miután befizette az adóját, átadja az egyetemnek a pénzt, vagy egy határig az egyetemre fordított támogatását leírhatja az adójából, míg az adó másik részét be kell fizetnie az államnak. Lehet a tésztagyár az egyetem tulajdona, de csak teljesen elkülönült formában.

- A példából úgy érzektem, mintha azt mondanád, hogy a tevékenység és a forma együttes feltételként határozza meg a nonprofit szervezetet.

Hegyesi Gábor: Igen, e kettő sajátos kombinációja. Kétfajta szabályozás van a világon, nálunk is biztosan ez lesz a megoldás. Gazdasági szabályozók és jogi szabályozók.

A gazdasági szabályozó úgy működik, hogy a vállalkozók akkor fektetnek be komoly tőkét bárhova is, ha megvan a haszna, amiből azonnal profitot nyerhetnek. Ebből következik, hogy ott erős a nonprofit szféra, ahol a tevékenység nem tőkeigényes, hanem munkaigényes. A tőkének profitra van szüksége: ez a gazdasági szabályozó.

A jogi szabályozó úgy működik, hogy ha valamilyen nonprofit szervezet profitorientált tevékenységet folytat, akkor az profitorientált tevékenység, amit el kell választani a nem profitorientált tevékenységtől. Ennek megfelelően szabályozzuk az adózását és a tevékenységét.

- Mi az értelme, mi a célja a nonprofit szervezetek megerősödésének? Miért kívánatos, miért „jó” a közjónak, hogyha e szervezetek a közjót szolgálják?

Várhegyi György: Azért, mert az állam nem tudja ezt a fajta tevékenységet megvalósítani. Ez az elmúlt 45 évben teljesen egyértelműen kiderült. Nagyon jó tudományos magyarázat a kereslet-kínálat oldaláról: az állam mindig egy átlagkezesletet vesz figyelembe, és nem tud figyelemmel lenni a társadalom heterogén összetételére, kulturális, etnikai, vallási, világnézeti sajátosságaira. A piac pedig elsősorban profitot termel, tehát nem is veheti figyelembe az ilyen eltérő igények mindegyikét.

– *Ez azt jelentené, hogy a nonprofit szféra Magyarországon eddig nem végzett tevékenységeket vállalna fel?*

Várhegyi György: Nem. Sok olyan tevékenységet is, amit a másik két szektor is végez. A nonprofit szféra általában valamilyen speciális részét, szegmensét vállalja ennek a tevékenységnek. Igaz a skandináv országokban például az oktatás nagyobb „szeletét” bízza nonprofit szervezetekre az állam, illetve a társadalom.

Hegyesi Gábor: Nem képzelhető el, hogy akár az államot képviselő kormány a maga újraelosztó mechanizmusán keresztül, akár a piac maga a piaci rendszeren keresztül minden emberi szervezetelet ki tudna elégíteni. A szakirodalom az ilyen szükségletek kielégítésére szervezett nonprofit szolgáltatásokat az „állam kudarca”, illetve a „piac kudarca” elméleti modell keretében tárgyalja. Ennek nagyon egyszerű okai vannak. A piac csak a fizetőképes keresletre figyel, a kormány nyilván az újraelosztó szisztémákon keresztül mindig nagyon korlátozott mennyiségű pénzt tud központosítani. Ennek az elosztása lehetetlen oly módon, hogy minden szükségletre elég legyen. Egyrészt a szükségletek mindig sokkal gyorsabban nőnek, mint a lehetőségek, másrészt a demokratikus rendszerekbe már eleve be van építve egy akadály, hiszen a kormányon lévő pártok nem a *fizetőképes*, hanem a *szavazóképes* keresletet figyelik. Egyáltalán nem biztos, hogy azoknak a szükségleteknek a kielégítésére adnak állami pénzeket, amelyek valóban a legégetőbb szükségletek, hanem azokra, amelyek szavazatokat hoznak, vagy legalábbis nem okoznak szavazatvesztéseket. Ha a mai Magyarországon körülnézünk, azt látjuk, hogy sok valós szükséglet nem kerül pártprogramba, mert az esetleg elriasztana szavazókat. A polgári demokrácia, a többpártrendszer struktúrája maga megteremt egy csomó olyan hiányt, amit az állami szociális ellátás nem fed le. Tehát ebből a szempontból is kellene olyan kiegészítő mechanizmusok – ez a nonprofit szektor –, amelyek sem a piac, sem az állam által le nem fedett területekre vonulnak be. Továbbá: egy polgári demokráciában fontos érték a részvétel, nagyon fontos az autonómia, az egyéni szabadság megvalósulása, a sokféleségnek mint értéknek a megengedése, a tolerancia. Ezek az értékek maguk csak úgy tudnak megvalósulni, ha például van mód arra, hogy az állampolgárok szervezeti formában és tevékenységben is megvalósíthassanak olyan szolgáltatásokat, olyan tevékenységeket, amelyek, hogy úgy mondjam, „eszükbe jutnak”, amiket észrevesznek. Az előzőekből következően ilyen mindig van, eddig is volt, de jogi lehetőség nem volt rá. Ha egy társadalom komolyan veszi ezeket az értékeket, akkor ezeket támogatni kell. Meg kell adni azokat a gazdasági, jogi feltételeket, amelyek keretében a társadalomban megfogalmazott értékeket megvalósítják. Nem akarom túl szépre festeni a nonprofit szektort, de mégiscsak úgy tekintek az itt tevékenykedő emberekre, mint akik ezeket a demokratikus értékeket erősítik, megvalósítják. Valóban ők hozzák létre azt a civil társadalmat, amelyről azt gondoljuk, hogy demokratikus társadalom. Ezt nem a piac és nem is az állam csinálja. A piaci munka a nap egy részét jelenti, a kormányzati munka megint csak a nap egy részét, de a civil szféra átfogja a polgárok egész életét. A nonprofit szférában az államnak dolgozó és a piacon tevékenykedő emberek is részt vállalnak. Megint nem kell eltúlozni, de mégis van jelentősége, hogy például az alapítványi kuratóriumokban vagy egyesületi vezetőségekben bárki szerephez juthat, mindenki élheti a maga civil társadalmi tagságát.

Horváth Attila: Azt mondtad, hogy sokszor a piac és az állam kudarcaként is lehet definiálni ezeknek a szolgáltatásoknak a létrejöttét. De mégis, hogyha körülnézünk, akkor mindenhol azt látjuk, hogy az állam jogi, adójozsabályi és

egyéb eszközökkel segíti a nonprofit szolgáltatásokat, és azt is lehet látni, hogy a piac szereplői anyagilag segítik őket. Mi az értelme annak, hogy valaki saját kudarcát finanszírozza?

Hegyesi Gábor: Nagyon fontos, hogy beismerje.

– A „beismeréssel” együttal meg is oldja?

Hegyesi Gábor: Pontosan. Ez ilyen egyszerű. Ugyanis ez csökkentheti a feszültséget. Igazából, ha a magyar társadalom elmúlt éveire vetünk egy pillantást, azt látjuk, hogy már a Németh-kormánynak tulajdonképpen racionális gondolata volt az alapítványok „bevezetése” 87-ben. A reformgondolatnak nagyon is része volt, hogy engedte a civil társadalmi kezdeményezéseket.

Várhegyi György: Visszatérve a kérdésre, teljesen világos, hogy a kudarc-helyzetből mindenki ki akar lépni. A megoldás egyik útja a nonprofit szervezet tevékenységének támogatása.

– *Ez utóbbi gondolattal eljutottunk odáig, hogy alkalmasint a nonprofit értelme lehet egy nagyon szűken vett gazdasági racionalitás: amit az állam és a piac nem old meg, azt rábízta a nonprofit szektorra. Sok esetben előfordul, hogy egy-egy közszolgáltatási fajtát azért nem racionális megoldania, mert túl „kicsi” a probléma ahhoz a mérethez képest, amivel szembe kell néznie. A lisztérzékeny gyerekek óvodája erre klasszikus példa. Rendkívül nehéz megoldani állami eszközökkel, hogy mindenki hozzájusson ahhoz a táplálékhoz, ami a biológiai szükséglete. Annál könnyebb támogatni valakit, akinek ez a szakmája, s még élvezi is, hogy csinálhatja... Mindezek után nagyon kézenfekvő az a kérdés, hogyha ez mind így van, és ha ennyire fölismerjük mi, ebben a szobában a „közjót”, és már tudjuk is, hogy az államnak mit kéne tennie, akkor milyen a helyzet ma Magyarországon.*

Várhegyi György: Amit Hegyesi Gábor mondott, azt fölismerte a Németh-kormány, de fölismerte az utódja is. Persze mindkettő inkább csak az elvekben, mint a gyakorlatban. A rendszerváltás utáni kormány talán bizonyos fajta játékkeret engedett a szervezetnek. Sokszor persze politikai indítékai voltak ennek. Ennek ellenére az elmúlt négy évben hiányzott egy nonprofitbarát környezet, amely szabályokat állít föl, tehát hiányzott a nonprofit világ életének a szabályozása. Ez mutatja, hogy elsősorban elméletben és bizonyos politikai céloknak megfelelően engedték ennek a működését, mert ha létrehozták volna az egyértelmű szabályokat, akkor ahhoz hozzátartozott volna, hogy nincs különbségtétel különböző nonprofit szervezetek között.

Hegyesi Gábor: Talán annyit hozzátennék ehhez, hogy úgy tűnik, amikor hatalomról és hatalomgyakorlásról van szó, akkor egyrészt nem mindig a racionalitás győz. Másrészt többféle racionalitás van. Van a hatalomgyakorlásnak egy rövid távú érdeke, ami nagyon gyakran ellentmondó ezzel a képpel, amiben mi gondolkodunk. Egyetlen példát idézek: a nonprofit világ magántámogatása. Racionálisnak tűnik, hiszen ez esetben én mint állam magánemberekkel megfizettem a szolgáltatásokat, egy nagyon kicsi adóról lemondok, de sokszorosan nagyobb a nyereség, az emberek involválódnak, a szolgáltatások működnek. Ámde... Például az államnak nemcsak az volt az érdeke, hogy adót szedjen be, hanem az is, hogy hitelt kapjon a magánemberektől. Ha az állam a kötvényeket megajánlja, és azt mondja, hogy leírhatod az adóalapodból mondjuk 20% erejéig, ekkora és ekkora

kamatot kapsz, akkor végül is ugyanahhoz a civil társadalomhoz fordul, amelyik a nonprofitot fizetni tudja. Tehát versenyhelyzetbe kerülök az állammal, a bankokkal a kötvénykibocsátás területén. Hova adjam a pénzemet: a nonprofit alapítványoknak vagy az OTP-nek részvénybefektetésre? Ütközik az érdek.

Mondok még egy példát. Nagyon szép dolog, hogy azt mondjuk, hogy a pártok civil kezdeményezésekből jöttek elő, aztán hatalomra kerültek, és vagy maradnak, vagy nem... Ez így elméletileg jó, és ebből az következne, hogy a pártok megszereshetik maguknak azt, hogy ők nem szavazategyűjtő céllal támogatják a civil szektort, hanem mert emlékeznek, hogy honnan jöttek, tudják, hogy hova mennek. A civil szektor egésze egybe kell hogy essen minden demokratikus pártnak a társadalomképével. Rövid távon azért mégiscsak arról van szó, hogy szavazatot szeretnének, mert jön a következő választás, és hatalomra akarnak kerülni vagy hatalmon akarnak maradni.

Hosszabb idő kell, mire ezek a megbúvó, a háttérben meglévő ellentétek kimondódnak, feldolgozódnak, mire el tudunk jutni egy olyan nagyvonalú társadalomképig, amelyben a rövid távú célok egy picikét meghosszabbíthatók, és a civil társadalom az állammal, a pártokkal való tárgyalássorozat során el tudja fogadtatni azt a képet, hogy a mindenkori hatalom, az államot képviselő kormány nagylelkűbben, hosszú távon gondolkodik, és ilyen értelmű törvényeket hozzon.

- Kézenfekvő ezután a kérdés: nagyon konkrétan - a pillanatnyi helyzethez viszonyítva - kinek milyen adósságai vannak a nonprofit szféra felvirágoztatása érdekében?

Várhegyi György: A parlamentnek nonprofit törvényt kellett volna alkotnia. Azok a résztörvények, mint például a polgári törvénykönyv módosítása, illetve általában a jogi szabályozás, a költségvetés és az adótörvények, amelyek minden évben megváltoznak, teljesen átláthatatlan, kiismerhetetlen, bizonytalan környezetet hoztak létre. Ehelyett stabil nonprofit törvényre lenne szükség.

Hegyesi Gábor: Magam is ezzel kezdtem volna, s úgy látom, más oldala is van a kérdésnek. Nyugati partnereink, akiknél jelentős a nonprofit szféra szerepe, sokszor kérdezik, miért olyan fontos számunkra az önálló törvény, hiszen résztörvényekben már megjelenik a szabályozás. Megjegyzem: akik szívesen odáznak el a törvényt, erre gyakran hivatkoznak is.

Mi a magyar nonprofit világban egyértelműen úgy látjuk, hogy azért kell Magyarországon nonprofit törvény, mert az induló helyzet egész más mint Nyugaton. Egy szerves fejlődésben a nonprofit állam és piaci rendszere egymással küszködve, együttműködve, de együtt hoztak létre egy olyan törvényi világot, amelyben nem volt megkérdőjelezve a nonprofit világ, csak legfeljebb technikai kérdésekben kellett mindig egyezkedni. Nálunk egészen más a helyzet. A törvényhozók fejében sincsen a nonprofit világ a helyén. Magyarul, ha nincs nonprofit törvény, nincsen törvényi garancia arra, hogy bármilyen következő törvénykezésnél a nonprofit világ érdekeit bárki is figyelembe veszi. Ezenkívül a létrejött nonprofit szervezetek sem elég erősek. Kezdünk már odáig eljutni, hogy valamennyire szóba álljanak velünk, de az nem történik meg, hogy a nonprofit világ érdekei megfogalmazódjanak. Abban a pillanatban, ahogy megszületik a nonprofit törvény, az automatikusan elkezd élni. Minden következő törvényhozásnál tekintetbe kell venni. Magyarul: egy automatizmus épül be a jogrendszerbe, ami nagyon megkönnyíti a nonprofit szektor helyzetét. Gondoljátok el, hogy ma ilyen ütemű törvénykezés mellett, amikor tényleg százszázra születnek a törvények, miképpen tudjuk egyszerre mindenen a szemünket tartani. Egy rémületes versenyfutás volt

az elmúlt év, hogy csak a legfontosabb törvényeknél ott legyünk, ám ez sem sikerült. Azonkívül vagy figyelembe vették a véleményünket, vagy nem. Ám ez így nem folytatható. Be kell építeni egy automatizmust, ami irányít. Ez az egyik része. Emellett egy sor kérdést el kell rendezni. Hiányoznak bizonyos szervezeti típusok, ismeretlenek az adóleírásnak a módjai, nincs meg a törvényi biztonság... Be kellene vezetni a nonprofit egységesen értelmezhető fogalmát, amit aztán mindenki valamilyen módon elsajátít, megtanul, és utána természetesen elkezd változtatni. Nyilvánvaló ugyan, hogy ez az értelmezés nem lesz kőbe véssett törvény, de legalább közös alapja lesz a következő szabályozásnak.

Hogy azután még mit várunk... Várjuk például a pénzügyi ellátás biztonságát. Rettenetes az egyéves pályázat. A nonprofit világban tervezhetetlenek a tevékenységek, ezért ez a mód nemcsak a szervezetnek rossz, hanem azoknak is, akiknek szolgálnak ezek a nonprofit cégek, mert bármikor megszűnhetnek, ha kifut a pályázati pénz, és ezzel vége. A pályázat nagyon fontos, de szerződéses, hosszú távra tervezhető formáit kell kidolgozni, amiben nem lehet az kérdéses, hogy január 1-jén is ki tudok-e nyitni... Jó megoldást jelentenének erre a szerződéses rendszerek, amiből „ki lehet esni” nem megfelelő munka esetén, ugyanakkor be is lehet kerülni megfelelő minőségi munkával, és benn lehet maradni a szerződéses feltételeinek teljesítése esetén is. Nagyon nagy gond az, hogy most kb. negyvenezer nonprofit szervezet van Magyarországon. Ez egyfajta világcsúcs. 1989-ben még csak 8-10 ezer körül mozgott ezek száma, s ezekről persze akkor nem tudtuk, hogy nonprofit. Ez a negyvenezer szervezet elég nagy pénzügyi bizonytalanságban él, és nagyon sok meg fog szűnni. Az újrakezdés, megszűnés kifejezi azt a változatoságot, ami az egész világon jellemzi a nonprofit szférát.

Várhegyi György: A közoktatási és a szociális törvény is így készült. Azért vannak pontatlanságai és hibái, mert a készítői nem tudták figyelembe venni azokat a jogszabályokat, amelyek a nonprofit világot szabályozzák. Mindkettő mutatja, hogy vagy önálló nonprofit törvényre, vagy minden közszolgáltatással érintkező törvény esetében tüzetes egyeztetésre van szükség azért, hogy az egyes ágazatokhoz tartozó nonprofit szervezetek működési feltételei ne szűnjenek meg. Még ekkor is szükség lenne valamilyen nonprofit törvényre, amely állami garanciát nyújtana a nonprofit világnak.

Horváth Attila: Volt egy pillanatnyi „fény az éjszakában” akkor, amikor a polgári törvénykönyv módosításánál a közhasznú társaságok fogalmát (kht.) létrehozták. Ez a szervezet olyan, mint a kft., csak közhasznú tevékenységet végez és nem fizet vállalkozási adót. A legtöbb ilyen, human szférában működő, most alapítványi keretek közt küszködő intézmény átmehetne közhasznú szervezetbe. Ennek az lett volna az előnye, hogy gazdasági tényezőként szerepelne a társadalomban, és akkor van jelentősége, amikor az ember alapítványként egy beruházást akar végrehajtani. Az alapítvány tudniillik nem felelős anyagilag. Nem vonatkozik rá a csőd eljárás, nem lehet felszámolni. Egy kft.-vel vagy egy közhasznú társasággal ezt meg lehet tenni. Egy alapítvány egyszerűen nem kaphat semmiféle hitelt. Ha valaki bankhitelt akar fölvenni, pl. egy magániskola, mert fel akar építeni egy épületet, nem tud hitelhez jutni. Számos egyéb ilyen tényező van, amely miatt igen fontos lett volna, hogy a közhasznú társasági forma alkalmazható legyen. Ezzel szemben mi történt? Összeírtak egy listát, amelyben az önkormányzati vízműtől a csatornázásig minden benne van, és az oktatás nincs. Tehát éppen azt a szférát zárták ki a kht.-k közül, ahol esetleg lett volna haszna.

A magyar adózási rendszer meglehetősen nehézé teszi az alapítványok vagy a nonprofit formában működő szervezetek dolgát azért, mert sávós. Ez azt jelenti, hogy ha valaki bármelyik sávból ad valamit egy nonprofit szervezetnek, annyi a jutalma, hogy a szervezetnek befizetett összeg után nem adózik. Azonban egy vállalkozó nem jut igazi előnyhöz azért, hogy ad a nonprofit szervezetnek a nyereségéből valamennyit.

Várhelyi György: Sok alapítvány azért működik alapítványként, mert nincs törvényi háttére a tényleges tevékenységének megfelelő szervezetre. Tehát Magyarországon ezért is nagy hiba, hogy nincsen nonprofit törvény, mert nincs egy olyan szervezeti forma, amelyik a különböző nonprofit közhasznú tevékenységet és szolgáltatást végző szervezetek számára megfelelő lenne akár adózás, akár tevékenység szempontjából. Irracionális szabályozások alakultak ki. Például nem lehet tudni ma sem, hogy miért, de kizárták az állami támogatásból a gazdasági társaság keretében működő nonprofit szervezeteket. Holott miért ne működhetne egy nonprofit szervezet betéti társasági vagy korlátolt felelősségű társasági formában, ha ugyanakkor vállalja azt, hogy a profitját a tevékenysége fejlesztésére fogja fordítani. A költségvetési törvény az elmúlt két évben, tehát tavaly és az előző évben kizárta ezeket.

Hegyesi Gábor: Teljesen igazad van, én a negyvenezer nonprofit szervezet tényéről beszéltem. Azt, hogy alapítványi formában kell működniük, én is kényszerűségnek látom.

Várhelyi György: Nagyon fontos lenne valamilyen szervezeti forma. Konkrét példával szeretném illusztrálni. Vannak most már olyan nonprofit iskolák, amelyek anyagilag is sikeresen működnek, és szeretnék beruházással, építkezéssel, átépítéssel végre stabil helyzetbe jutni. A jelenlegi adószabályok és a gazdasági szervezeti formák lehetetlenné teszik ezt. Tehát mint alapítvány nem kaphatnak kölcsönt, még hogyha van is fedezetük rá. Ha építkeznek, az áfát nem igényelhetik vissza, pedig ha valamilyen gazdasági társaság formájában működnének, akkor visszaigényelhetnék azt. Ezek a szabályozatlanságok olyan nehéz helyzetbe hozzák a már sikeresen működőket is, hogy létre kell hogy hozzanak egy egyszemélyes kft.-t, és annak keretében vesznek föl valamilyen hitelt.

- Van-e olyan specifikuma a közszolgáltatások között a közoktatásnak, amiről eddig nem esett szó?

Várhelyi György: Az hiszem, érdemes lenne nagyon röviden arról szólni, milyen célok szerint milyen nonprofit oktatási intézmények jöttek létre. A tevékenység célját tekintve a nonprofit világban háromfajta oktatási intézmény jött létre. Először is a világnézeti céllal szerveződő egyházi iskolák. Ezekből van a legtöbb. Másodsorban a valamilyen alternatív pedagógiai program megvalósítására alakult intézmények. És végül az olyan nonprofit tevékenység, ami valami csekély dologban más nyújt, mint az állami vagy a piaci szolgáltatás. Mind a három fajta intézmény igazában az államot és a piacot kiegészítő és pótló funkciókat tölt be. Nagyon érdekes, hogy az iskolán kívüli oktatás világában elsősorban a profitorientált szféra erősödött meg. Mindez ugyanakkor olyan környezetben alakult ki, amelyben rengeteg a bizonytalanság, és nagyon nagy veszélye van annak, hogy már működő intézmények tönkremennek. Az iskola kicsi, de bonyolult intézmény, és még a fejlesztésre sem elegendő a profitja, ezért rá van utalva arra, hogy a jövedelemforrásokban nagyon nagy szerepe maradjon az államnak. Ezért fontos a

finanszírozás egész kérdésének a rendezése. A másik veszély az, hogy az induló intézmények az infrastrukturális igényeiket csak külső segítséggel tudják megoldani. Mivel itt gyerekekről és szülőkről van szó, akiket nem lehet kitenni kísérletezéseknek és bizonytalanságoknak, nagyon fontos lenne, hogy az oktatás és az iskola szempontjából valamilyen védelmet tudjunk nyújtani a szülők és a fogyasztók számára. Az Alapítványi és Magániskolák Egyesületében ezért azon dolgozunk, hogy valamifajta minősítés legyen, amely biztosítja, hogy az egyes intézményekben valóban olyan tevékenység folyik, mint amit hirdettek és amit felvállalt.

Horváth Attila: Ha nem akarjuk, hogy az alapítványi iskolák „kimúljanak”, akkor véleményem szerint a központi állami normatív támogatást meg kell emelni, és csökkenteni a helyi önkormányzati támogatást. A kettő arányát úgy kell megváltoztatni az állami, normatív támogatás javára, hogy a működés biztosítva legyen általa. Ez azért fontos, mert az állam elvont érdeke sokszor nem esik egybe az adott önkormányzat konkrét érdekével. Az önkormányzat azt kérdezi: miért érdekem nekem más önkormányzat területén élő gyerekek alternatív nevelése? Hisz ebben a helyzetben nyilvánvalóan egy adott településen vagy kerületben működő alapítványi iskolának a felvevő körzete jóval nagyobb, mint az adott önkormányzati körzet nagysága. Egyetlen önkormányzat sem érdekelt abban, hogy a saját szűkös kereteiből finanszírozza más önkormányzatok gyerekeinek tanulását.

Várhegyi György: Nem biztos, hogy az a megoldás, hogy a központi finanszírozás arányát kell növelni. Inkább az államnak kellene külön alapot képeznie a speciális helyzetű gyerekek nevelésének támogatására. Én attól félek, hogy az állam centralizálásra törekszik, ezért igyekszik kivenni az önkormányzatok kezéből a jogokat, a feladatokat és a pénzt is.

(A beszélgetést vezette és szerkesztette: PÖCZE GÁBOR)